

سنجش میزان اعتماد متقابل شخصی در فضای خانواده دبیران شهر همدان با تاکید بر راهکارها

دکتر اعظم خطیبی^۱

چکیده

پژوهش حاضر نوعی زمینه پژوهی^۲ به شمار می آید که به دنبال سنجش میزان اعتماد متقابل شخصی دبیران شهر همدان می باشد. با کاربرد روش پیمایشی^۳ و با استفاده از تکنیک پرسشنامه محقق ساخته، ۱۵۹ نفر از دبیران آموزش و پرورش شهر همدان و به طریق نمونه گیری تصادفی ساده و نسبتی انتخاب شدند. نتایج پژوهش در سطوح توصیفی^۴ و تحلیلی^۵ حاکی از آن است که اعتماد به والدین در مرتبه اول و اعتماد به همسر در مرتبه دوم قرار می گیرد. اعتماد به بیگانگان در آخرین مرتبه قرار می گیرد و میزان آن ضعیف می باشد و مردان از اعتماد متقابل بیشتری نسبت به زنان برخوردار می باشند.

کلید واژه ها: اعتماد، اعتماد متقابل شخصی^۶، سرمایه اجتماعی، نظام اعتماد اجتماعی^۷. فاصله ای اجتماعی^۸

اجتماعی^۸

^۱ - عضو هیات علمی دانشگاه پیام نور - استان همدان - مرکز بهار

^۲ Context Study

^۳ Survey

^۴ Descriptive

^۵ Analytical

^۶ Interpersonal Trust

^۷ Social Trust System

^۸ Social Distance

مقدمه : طرح مساله

در زبان فارسی: اعتماد^۱ مترادف با تکیه کردن و گذاشتن کار به کسی، اطمینان و وثوق ، باور و اعتقاد به کار گرفته می شود (عمید، ۱۳۶۹ : ۲۰۱). گیدنز در فرهنگ انگلیسی آکسفورد ، اعتماد را به عنوان « اتکاء و اطمینان به نوعی کیفیت یا صفت یک شخص یا یک چیز یا اطمینان به حقیقت یک گفته » توصیف می کند. (۱۳۷۷ : ۳۷). « اعتماد ناخود آگاه است، بیرونی است ، وابسته به انتظارات است، اکتسابی است، نسبی است ، براساس تشابه است ، مستلزم وجود رابطه است ، مبتنی بر فقدان اطلاعات است، مبین حسن ظن است.» (گافمن و دیگران ، ۱۳۷۳ : ۴۴ - آبراهامز ، ۱۳۶۹ : ۳۳۴-۳۲۸). ایستون و فایرستون اعتماد را : «واگذاری منابع به دیگران می دانند با این انتظار که آنها به گونه ای عمل خواهند کرد که نتایج منفی به حداقل ممکن کاهش می یابد و دستیابی به اهداف میسر می گردد .» (عباسزاده ، ۱۳۸۲ : ۷). زتومکا اعتماد را « نوعی شرط بندی نسبت به کنش های احتمالی دیگران در آینده می داند.» (عباسزاده ، ۱۳۸۲ : ۹). اعتماد متقابل بین شخصی حافظ نظم و انسجام جامعه است.(گیدنز، ۱۳۸۳ و کسل ، ۱۳۸۳). از نظر پینگر (۱۹۹۵) خویشاوندی ، دوستی و همسایگی ، مولفه های اصلی گمنشافت و اعتماد بین شخصی می باشند .

با سیر تحولی جوامع از ساده به پیچیده و از سنتی به صنعتی ، توسعه اقتصادی و اجتماعی و تکامل تکنولوژیکی و مهارتهای فنی و سازمانهای انتزاعی و ساختار بوروکراسی پیشرفته و عقلایی شدن امور، در سازمانها و پایگاهها، وجود اعتماد الزامی است اعتماد

---

¹ Trust

اجتماعی پدیده ای جامعه‌ی است که از سطح خرد اجتماعی (خانواده) تا سطح کلان جامعه‌ی (جامعه) و حتی فراتر از آن یعنی در سطح جامعه‌ی (جهانی) و فرا جامعه‌ی در کنش و تعاملات انسانی نقش بسزایی را ایفا می نماید. اکثر پژوهشها آشکار می سازند که اعتماد در سطح جهان پایین می باشد. در آمریکا کم اعتمادی به مسئولین از ۳۰٪ در سال ۱۹۶۶ به ۷۵٪ در سال ۱۹۹۲ رسیده است. (پوتنام، ۲۰۰۰ م). دکتر چلبی (۱۳۷۵) بیان می دارد که ۱/ ۶۴ درصد افراد نسبت به اطرافیان و ۸۳ درصد به والدین خود اعتماد دارند. ۹/ ۷۳ درصد بیان کرده اند که به هیچ کس اعتماد ندارند. ۱/ ۶۷ درصد اذعان داشته اند که نباید به کسی اعتماد کرد. ۴/ ۵۵ درصد به دوستانشان اعتماد ندارند. در پژوهش حاضر با مفروض گرفتن وجود اعتماد اجتماعی در جامعه‌ی مورد بررسی ، سعی بر آن است تا با شناخت و سنجش میزان اعتماد در بین اعضای خانواده دبیران ، مسئولین ذیربط را در سیاستگذاریها و برنامه ریزی های مناسب ، با توجه به سند چشم انداز بیست ساله، یاری نمود. بنابراین مساله‌ی اساسی و مهم این است که میزان اعتماد متقابل شخصی در بین دبیران آموزش و پرورش شهر همدان چقدر است ؟ چه عوامل اجتماعی بر اعتماد آنها موثر است ؟

اهداف مطالعه

۱- سنجش میزان اعتماد متقابل شخصی در بین دبیران شهر همدان ۲- تبیین رابطه بین درآمد، جنسیت و زادگاه دبیران با اعتماد آنها ۳- ارائه راهکارهای علمی و کاربردی به مسئولین ذیربط

پیشینه پژوهش

- اسلانر^۱ و روسشن^۲ (۲۰۰۲: ۳) در تحقیقی با عنوان «همه برای همه: برابری، همکاری و اعتماد اجتماعی» و با روش پیمایشی در بین چند کشور به این نتیجه می‌رسد که در کشورهای مانند نروژ، هلند و دانمارک ۶۰ درصد مردم معتقد هستند که به مردم می‌توان اعتماد کرد اما در کشورهای مانند برزیل، فیلیپین و ترکیه ۱۰ درصد به دیگران اعتماد می‌کنند. او علت این امر را این گونه تبیین می‌کند که اعتماد مردم به یکدیگر به ارزیابی آنها از استانداردهای اخلاقی جامعه‌ای که زندگی می‌کنند، مربوط می‌شود. در کشورهای اروپای شمالی، دولت رفاه عاملی است برای توزیع برابر فرصتها و امکانات. به این دلیل اعتماد در این کشورها بالاست. اعتماد تعمیم یافته در کشورهای مبتنی بر برابری اقتصادی - اجتماعی که افراد در پیشرفت جامعه مشارکت دارند، رشد می‌کند (همان: ۶۰). سلیگمن (۱۹۷۷: ۴۱-۳۶). بیان می‌دارد که: «در فرهنگهای مبتنی بر سلسله مراتب طبقاتی اعتماد نمی‌تواند ریشه داشته باشد. چون نظم اجتماعی در این جوامع بشدت بر اساس تقسیم کار انتسابی می‌باشد. وقتی جامعه مبتنی بر طبقات اقتصادی است و مردم معتقد هستند که

¹ Uslander

² Rothstion

پیشرفت دیگران غیر منصفانه است، اعتماد نمی تواند رشد کند چون اعتمادی به آن نیست.

(یوتنام ۱۹۹۳ : ۸۸-۱۷۴)

- دینینگر^۱ - اسکویر^۲ نابرابریها را در ۴۳ کشور در دهه ۱۹۹۰ اندازه می گیرند. شدت وابستگی بین نابرابری اقتصادی و اعتماد اجتماعی ، $R^2 = 0/391$ می باشد. در ایالات متحده از ۱۹۶۰ تا ۲۰۰۲ در بررسی نمونه ۳۲ نفری شدت همبستگی بین نابرابری اقتصادی و اعتماد اجتماعی $R^2 = 0/592$ بوده است. او اینگونه تبیین می کند که فقدان اعتماد و سرمایه اجتماعی هم به مردم و هم به دولت مربوط می شود که نیازمند اجرای سیاستهای عام می باشند. در کشورهای فقیر بی عدالتی ، عامل نابرابریها، بی اعتمادیها و کارکردهای نامناسب سازمانها می باشد (۲۰۰۳ : ۴۲۱).^۳ - مرکز تحقیقات پیو^۴ پژوهشی در آمریکا با عنوان « به چه کسی و کجا و چرا باید اعتماد کرد » اعتماد را ایمان به درستکاری و تعهد و همبستگی و توانمندی دیگران و ایمان به مردم تعریف می کند (تایلور، ۲۰۰۷ : ۱) . با ۲۰۰۰ نفر از مردم بزرگسال مصاحبه تلفنی می کند ، و برای اندازه گیری اعتماد اجتماعی سه پرسش (به چه کسی و کجا و چرا می توان اعتماد کرد ؟) بیان می دارد. نتایج پاسخ ها به شرح زیر می باشد:

سفیدان بیش از سیاهان و اسپانیایی ها زود باور هستند و به دیگران اعتماد می کنند. خانواده های دارای درآمد بالا بیش از خانواده های دارای درآمد پایین قابل اعتمادند.

¹ Deiningger

² Squire

³ [Http://www.Trust\(Social Science\)- Wikipedia, the free encyclopedia.htm](http://www.Trust(SocialScience)-Wikipedia,thefreeencyclopedia.htm).

⁴ [Http:// L:PEW](http://L:PEW) RESEARCH CENTER AMERICAN AND SOCIAL TRUST WHO, WHERE AND WHY htm.

متاهلین بیش از مجردین ، میانسالان و افراد کهنسال بیش از جوانان، روستائیان بیش از شهریان زود باور هستند و به دیگران اعتماد می کنند.(تایلور، ۲۰۰۷ : ۲۲ فوریه). به عکس این یافته ها، یافته های برخی از جمعیت شناسان نشان داد که تفاوتی در سطوح اعتماد اجتماعی بین دموکراتیک ها و جمهوریخواه ها ، لیبرالها و محافظه کارها ، پروتستانها و کاتولیکها و سکولارها، زنان و مردان وجود ندارد و در همه ، سطوح مشابهی از اعتماد وجود دارد. افراد آسیب پذیر و محروم و کسانی که درآمد پایینی دارند ، ریسک پذیرتر در اعتماد می باشند. (همان : ۱)نتایج آنها در رابطه با این که چه جاهایی قابل اعتماد هستند؟ و به چه کسانی می توانیم اعتماد کنیم؟ به شرح زیر می باشد: پاسخگویان بیان داشتند که افراد دارای تحصیلات دانشگاهی در مقایسه با بی سوادان قابل اعتمادتر هستند. (۵۰٪ در برابر ۲۸٪) ، طبقات اقتصادی - اجتماعی مانند خانه داران و پیشه وران در مقایسه با کارگران و زحمت کشان قابل اعتمادترند (۵۰٪ در برابر ۱۸٪) ، مردان نظامی در مقایسه با غیر نظامیان قابل اعتماد ترند (۴۰٪ در برابر ۲۳٪) ، مردان در مقایسه با زنان قابل اعتماد ترند (۳۸٪ در برابر ۳۲٪) و جمهوریخواه ها در مقایسه با دموکراتها قابل اعتماد تر هستند (۴۲٪ در برابر ۳۲٪) . (تایلور، ۲۰۰۷ : ۱)^۱ در ایران ۶۴/۱ درصد افراد نسبت به اطرافیان و ۸۳ درصد به والدین خود اعتماد دارند. ۷۳/۹ درصد بیان کرده اند که به هیچ کس اعتماد ندارند. ۶۷/۱ درصد اذعان داشته اند که نباید به کسی اعتماد کرد . ۵۵/۴ درصد به دوستانشان اعتماد ندارند. (چلبی، ۱۳۷۵)

¹ October, 18 ,2006.No 9

مبانی نظری پژوهش - اعتماد در اندیشه صاحب‌نظران کلاسیک و معاصر

دورکیم، عامل انسجام و نظم و آرامش را اعتماد می‌داند. او می‌گوید: «فعالیت اقتصادی غنای چندانی به حیات اجتماعی نمی‌بخشد. وضعیت لرزان و پراکنده‌ای که جامعه خود را در آن می‌یابد به این می‌انجامد که جامعه حیات خود را یکنواخت، افسرده و ملال‌آور سازد. این اولین مرحله‌ی حیات اجتماعی است. مرحله‌ای که شاخص آن فاصله اجتماعی بین کنشگران است. مشخصه دومین مرحله که در تضادی آشکار با مرحله اول است، جوشش است. افراد در غلیان ناشی از اعیاد و جشن‌های اجتماعی از طریق اعمال و کردارهای مشترک همانند پای کوبان و فریاد کشان به هم نزدیک شده و نوعی همدلی با هم پیدا می‌کنند و این همدلی و نزدیکی اطمینان و اعتماد متقابل را ایجاد می‌کند. زیستن به حالت آماده باش جنگی آن هم در بین همراهان و همدل‌های خویش به هیچ وجه برای انسان مفید نیست. احساس خصومت عمومی و بی‌اعتمادی متقابلی که از آن بر می‌خیزد و فشار روحی حاصل از آن، هنگامی که ریشه دار شوند، صورتی دردناک پیدا می‌کنند.» (آرون، ۱۳۶۴: ۳۵۹).

از نظر تونیس اعتماد یک غایت است که درون متن اجتماعی و اقتصادی گمین شافت اتفاق می‌افتد. روابط مبتنی بر اعتماد و مردم قابل اعتماد تنها در اجتماع طبیعی مشاهده می‌شوند. آنها نتیجه اراده طبیعی مبتنی بر احساسات و تمایلات طبیعی هستند. یک فرد به اعضای خانواده و دوستانش اعتماد می‌ورزد، چرا که احساس او بر اساس مشاب‌هت‌ها و فهم و تایید متقابل است و این فرایند به طور دائمی به کمک فعالیتها و تجارب مشترک تقویت می‌گردد. بنابراین اعتماد نمی‌تواند به طور مصنوعی ایجاد گردد. اعتماد به طور اخص

مینای انسجام اجتماعی است که از سوی ارزش‌های دینی و اخلاقی تقویت می‌شود و آن نیز به نوبه خود روابط اعتماد را تسهیل می‌کند و به افزایش چسبندگی اجتماعی کمک می‌کند. بر عکس افراد خود محور و حسابگر جامعه‌ی مدرن نمی‌توانند مورد اعتماد قرار بگیرند و آنها نیز نمی‌توانند به دیگری اعتماد داشته باشند. چه برای رفع نیازها هر شخصی به دارایی‌های دیگران نیاز دارد که این امر به فریبکاری و ابزارری بودن رابطه می‌انجامد. **پارستز** عامل ایجاد اتحاد و انسجام اجتماعی را اعتماد می‌داند به عقیده وی اعتماد این باور را در افراد ایجاد می‌کند که دیگران به منظور دستیابی به یک موقعیت گروهی از منافع شخصی دست می‌کشند. اعتماد این انتظار را موجب می‌شود که دیگران به تعهدات و مسئولیتشان عمل کنند و موقعیت دیگران را درک کنند. وی نظام منسجم را نظامی می‌داند که بتوان به عاملان آن در انجام وظایفشان اعتماد کرد که این امر خود به پایداری و نظم سیستم اجتماعی کمک می‌کند (گی‌روشه، ۱۳۷۶: ۱۰۳).

از نظر کلمن اعتماد اجتماعی یعنی «وارد کردن عنصر خطر در تصمیم برای کنش با دیگران» (۱۹۹۰: ۱۰۰-۹۹). از نظر وی موقعیتهایی که مستلزم اعتمادند یک طبقه فرعی از موقعیتهای مستلزم خطر هستند. این موقعیتهای، موقعیتهایی هستند که در آن خطری که یک بازیگر می‌پذیرد بستگی به عمل بازیگر دیگر دارد. اعتماد دارای دو بعد اعتماد کننده و اعتماد شونده می‌باشد که هر دو هدفمند هستند. پاتنام، سرمایه اجتماعی را به عنوان وسیله‌ای برای رسیدن به توسعه سیاسی و اجتماعی می‌داند که در نهایت به توسعه اقتصادی می‌انجامد (محمدی، ۱۳۸۴). سه مفهوم اساسی؛ شبکه‌ها، هنجارها و اعتماد، سه پایه اصلی سرمایه اجتماعی نزد پاتنام را تشکیل می‌دهند و از نظر او اعتماد، منبع با ارزشی از سرمایه محسوب

می‌شود (الوانی، سیدنقوی، ۱۳۸۱). به اعتقاد پاتنام، تفاوت در سرمایه اجتماعی علت اصلی ایجاد تفاوت در اجتماع مدنی است، به عبارت دیگر، مناطق دارای سرمایه اجتماعی زیاد دارای اجتماع زنده و پر شوری بوده، و در نتیجه، اقتصاد پر رونق داشته و نهادهای سیاسی فعال دارند، ولی مناطق دارای سرمایه اجتماعی اندک، هم در عرصه اجتماع و هم در عرصه اقتصاد و سیاست دچار مشکل هستند. (شارع‌پور، ۱۳۸۳).

به اعتقاد فوکویاما، سرمایه اجتماعی قابلیت‌هایی است که از شیوع اعتماد در یک جامعه یا بخشی از آن بر می‌خیزد و می‌تواند در کوچک‌ترین و بنیادی‌ترین گروه اجتماعی، یعنی خانواده، و نیز در بزرگترین گروه‌ها، مثل ملت و در همه گروه‌های دیگر درون آن گنجانده شود. (Kemenade, 2003). با وجود برخی یافته‌های پژوهشی مبنی بر این که، سرمایه اجتماعی به طور یکسان به افراد ساکن در یک اجتماع سود نمی‌رساند (Poortinga, 2006) و نیز تمایزی که توسط برخی از دانشمندان در زمینه تأثیر احتمالی سرمایه اجتماعی بر سلامت به دو شکل بافتی (محیطی) و ترکیبی (فردی) عنوان شده است (Veenstra, 2005)، احتمالاً بهره‌مندی افراد مختلف از سرمایه اجتماعی متفاوت خواهد بود. ساکنان یک محله به خصوص گروه‌های ویژه جمعیت مانند زنان، کودکان، جوانان، سالمندان و ... ممکن است در شبکه یا گروه‌های رسمی یا غیر رسمی مختلفی عضو باشند، اما به عنوان هم محلی با سایر افراد ساکن در محله ارتباط خاصی به عنوان یک هم محلی نداشته باشند و هرکدام تنها از گروه‌هایی که عضو آنها هستند به صورت مستقیم بهره مند شوند. (De Silva, M.J., Harpham, T.,

(Tuan, T., Bartolini, R., Penny, M. E., Huttly S. R. 2006)

از نظر گیدنز اعتماد شیوه ضروری و اجتناب ناپذیر زندگی اجتماعی است او اعتماد را از مولفه‌های مدرنیت می‌داند. پویایی مدرنیت سه سرچشمه مهم دارد: «جدایی زمان و مکان» ، «تحول مکانیسم‌های از جاکندگی» و «تخصیص باز اندیشانه». در دیدگاه وی نشانه‌های نمادین و نظام‌های تخصصی که در برگرفته اعتمادند، ساز و کارهای اصلی از جاکندگی تلقی می‌شوند. منظور وی از نظام‌های تخصصی نظام‌های انجام دادن کار فنی یا مهارت تخصصی است که حوزه‌های وسیعی از محیط‌های مادی و اجتماعی زندگی کنونی ما را سازمان می‌دهند (گیدنز، ۱۳۸۰: ۳۳ و ۱۳۸۳: ۳۳-۴۱). جانسون معتقد است که «اعتماد برای رشد و گسترش روابط جنبه ضروری دارد و اولین بحرانی که بیشتر روابط با آن مواجه می‌گردند، مربوط به توانایی دو شخص در اعتماد کردن است.» (امیر کافی، ۱۳۷۵: ۳۲). «اعتماد یک خصیصه شخصیتی ثابت و بلا تغییر نیست. اعتماد جنبه‌ای از روابط است که مدام در حال تغییر می‌باشد. هر چه که افراد انجام دهند، سطح اعتماد را در روابط افزایش یا کاهش می‌دهد. در ایجاد و حفظ اعتماد در روابط دو جانبه، کنش‌های هر دو طرف از اهمیت زیادی برخوردار است.» (همان: ۳۲). پیتر بلا (۱۹۶۰: ۱۱۹)، معتقد است: «در مبادله اجتماعی وظایف را نمی‌توان از پیش تعیین کرد. رابطه متقابل و مبادله گسترش یافته در کنار خود رشد موازی اعتماد متقابل را دارند. بنابراین جریان مبادله اجتماعی که احتمال دارد از طریق منافع شخصی واقع شود، می‌تواند باعث ایجاد اعتماد در روابط اجتماعی شود. با کسانی که فقط تقاضا دارند اما از خود چیزی ارائه نمی‌دهند وارد این مبادله یا رابطه نمی‌شوند. وی معتقد است یاری و احسان به دیگران ما را خوشحال می‌کند، بخصوص اگر از ما

قدردانی شود، در مقابل اگر کسی به ما کمک کند سعی می‌کنیم محبت او را جبران کنیم، ما خود را در برابر او متعهد می‌دانیم و این زنجیره می‌تواند تا مدت‌ها ادامه داشته باشد و نتیجه این مبادله متقابل محبت‌ها، اغلب بدون قصد و نیت صریح، پیوند های اجتماعی بین ما را تقویت می‌کند.» (ممتاز، ۱۳۷۶: ۷۰). به عقیده ی **گامبتا** « بهترین راه تبیین و توجیه رفتار مردم این است که فرض کنیم افراد غالباً براساس عقل و منطق رفتار می‌کنند و بهترین راه ایجاد حس مشارکت، برقراری اعتماد میان مردم است.» (Gambetta, 1960: 4-6)

چهارچوب نظری پژوهش

چهارچوب نظری مورد استفاده در این پژوهش تلفیقی از نظریه هاست و ساختی - کارکردی نیز می‌باشد. زیرا اعتماد را در ساختارها یعنی "روابط نسبتاً پایدار در نظام تقسیم کار نهادینه شده" (تنهایی، ۱۳۸۲: ۸۱) و یا به عبارتی روابط متقابل منظمی که میان عناصر مختلف یک نظام اجتماعی یا جامعه وجود دارد، مثل روابط خویشاوندی، مذهبی، اقتصادی، سیاسی یا دیگر موسسات در هر جامعه" (Marshall, 1996: 517) بررسی می‌کند. در این پژوهش، ساختارها مانند روابط خویشاوندی، هم محلی، هم شهری هم وطنی هستند که اعتماد بین شخصی در درون آنها مورد مطالعه قرار می‌گیرد. تکنیک ساختاری دارای دو جنبه اندازه‌گیری (برای تعیین اعتبار و روایی متغیرها) و تابع ساختاری (برای تعیین روابط علی بین متغیرها) می‌باشد (قاضی طباطبایی، ۴۳-۴۴: ۱۳۷۷). همچنین به دلیل توجه به پیامدهای اعتماد برای افراد و جامعه، رویکردی کارکردی دارد. تبیین کارکردی، به ضرورتها، نیازها و وحدتی که یک واقعیت در جامعه ایجاد می‌کند، توجه دارد (ریترز،

۱۳۷۴: ۱۳۰-۱۱۹). مهمترین پیامدی که اعتماد متقابل شخصی برای افراد دارد این است که آنها را از نظر نظام شخصیتی متعادل و متعهد نسبت به یکدیگر می‌کند به گونه‌ای که هر فردی برای دیگری به منزله وجود خویشتن است و براحتی در دادن اطلاعات و یا گرفتن اخبار محرمانه، واگذاری اموال شخصی به طرف مقابل و... ریسک پذیر می‌شود. با توجه به آنچه بیان شد، سطوح مطالعاتی در این پژوهش موارد زیر را در بر می‌گیرد.

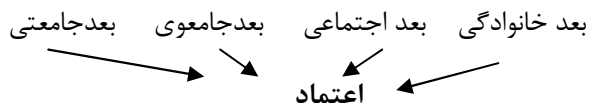
سطوح اعتماد

اعتماد در **بعد خانوادگی** منوط به اعتماد همسران به یکدیگر، والدین و فرزندان نسبت به هم و اعضای فامیل در شعاعی بزرگتر می‌باشد.

اعتماد در **بعد اجتماعی** در برگزیده اعتماد هم محلی‌ها و همشهریها نسبت به هم می‌باشد زیرا در یک جامعه گمنشافتی و در رابطه چهره به چهره زندگی را می‌گذرانند

اعتماد **جامعوی** اعتماد در سطح ملی و غریبه‌ها را در بر می‌گیرد و در عین حال اعتماد به مسئولین در سطح کشور را هم شامل می‌شود

در بعد جامعتی است که بحث اعتماد در سطح جامعه بین‌المللی مطرح می‌گردد. اعتماد کشورها نسبت به یکدیگر و نسبت به نهادهای بودن سازمان ملل و مصوبات آن مانند آژانس بین‌المللی.

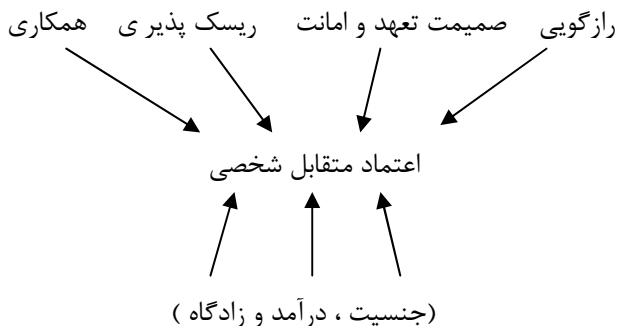
فرضیه ها

فضای خانواده زمانی از اعتماد متقابل شخصی برخوردار است که اعضا نسبت به یکدیگر دارای احساس تعهد و امانت باشند.

فضای خانواده زمانی از اعتماد متقابل شخصی برخوردار است که اعضا نسبت به یکدیگر صمیمی و ریسک پذیر باشند و با هم همکاری کنند.

فضای خانواده زمانی از اعتماد متقابل شخصی برخوردار است که اعضا به یکدیگر اطمینان داشته باشند و به رازگویی با هم بپردازند و توانایی اظهار نظر داشته باشند.

جنسیت ، درآمد و زادگاه پاسخگویان با اعتماد متقابل شخصی آنها رابطه معناداری دارد.

جدول ش ۱ : متغیرها و سطح سنجش و میزان روایی آنها

متغیر	نوع متغیر	سطح سنجش	روایی
اعتماد متقابل شخصی	ملاک یا وابسته	فاصله ای مجازی(در قالب طیف لیکرت)	۷۵ /۶
رازگویی	پیش بین یا مستقل	"	۸۲ / ۲۷
صمیمت	"	"	۷۴/ ۷۵
تعهد و امانت	"	"	۸۸ /۱۲
ریسک پذیر	"	"	۷۱/۸۲
همکاری	"	"	۷۹/۴۸

همانطور که ملاحظه می شود روایی متغیرها بیش از ۷۰ درصد بوده و می توان به این

متغیرها برای سنجش اعتماد متقابل شخصی اعتماد کرد.

روش شناسی پژوهش

روش، توصیفی - پیمایشی^۱ از نوع همبستگی و تکنیک گرد آوری اطلاعات، پرسشنامه محقق ساخته و جامعه آماری ، ۴۰۵۰ دبیر آموزش و پرورش شهر همدان می باشد. حجم نمونه، با آلفای ۰.۵٪ و استفاده از فرمول کوکران ۱۵۹ نفر از دبیران با استفاده از شیوه ی نمونه گیری تصادفی ساده و نسبتی یعنی نمونه گیری چند مرحله ای انتخاب شده اند.

با احتساب $d = ۰.۰۵$ ، $P = ۰.۰۶۳$ ، $q = ۰.۳۷$ ، $Z = ۱.۹۶$ ، نمونه ی مناسب ۱۵۹ نفر می

باشد .

1 Survey

$$n = \frac{Nz^2 pq}{(N-1)d^2 + Z^2 pq} = 159$$

$$\text{(مرد)} \quad 59 = 159 / 4.05 \times 1440 \text{ و (زن)} \quad 100 = 159 / 4.05 \times 2610$$

حجم نمونه: ۱۰۰ نفر دبیر زن و ۵۹ نفر دبیر مرد که در مجموع ۱۵۹ نفر می باشند.

تکنیک های آماری متناسب با سطح سنجش متغیرهاست و از آمار توصیفی (درصدها و فراوانی ها و جداول) و از آمار استنباطی (همبستگی و رگرسیون یک و چند متغیره^۱) استفاده شده است.

روایی و اعتبار متغیرها

برای اندازه گیری روایی متغیرها از روش آزمون مجدد استفاده شده است. ابتدا در یک مطالعه مقدماتی پرسشنامه در بین ۴۰ نفر از جامعه آماری اجرا شد تا نقاط قوت و ضعف آن شناخته شود سپس برای سنجش میزان روایی آن از طریق نرم افزار SPSS استفاده شد. روایی ابزار ، ۸۹/۳۱٪ به دست آمد که بیانگر روایی بسیار بالای ابزار می باشد و آنچه که مورد نظر می

باشد را می سنجد. (Reliability Coefficients) Alpha = ۰/۸۹۳۱

همچنین از اعتبار صوری برای پایایی سئوالات استفاده شده است. در این نوع تعیین اعتبار از ۷ نفر از متخصصان جامعه شناس در رابطه با موضوع خواسته شد که در مورد سئوالات و گویه ها نظر شان را بر روی یک طیف ده درجه ای که از صفر تا ده تنظیم شده است ، اعلام دارند. سپس با محاسبه و استخراج فراوانی ها سئوال یا گویه ای که بیش از ۷۰ در صد پاسخگویان با آن موافقت داشته اند ، گزینش شده است.

1 Single variable Regression _ Multi variable Regression

یافته ها و نتایج تجزیه و تحلیل تحلیل آماری

الف- توصیف آماری پاسخگویان

زنان بیش از مردان حجم نمونه را تشکیل می دهند (۸ / ۶۳٪ زنان ، ۳۷٪ مردان) زادگاه ۵۸/۳ درصد پاسخگویان در مرکز استان و ۲۰ / ۶ درصد در شهر غیر از مرکز استان می باشد. با توجه به سطح تحصیلات و میزان درآمد و وضعیت طبقاتی اکثر پاسخگویان در پژوهش حاضر ، چنین نتیجه گرفته می شود که پاسخگویان از پایگاه اجتماعی - اقتصادی یا SES نسبتا همگنی برخوردار هستند و میزان چولگی و کشیدگی در این جامعه اندک می باشد و افراد جامعه ی مورد مطالعه تقریبا در پایگاه اجتماعی نسبتا مشابهی قرار می گیرند (Socclass.) ۴۴ / ۲ درصد از پاسخگویان میزان درآمدشان بین ۳۰۰۰۰۱ تا ۴۵۰۰۰۰۰ تومان است (بیشترین) ۴ درصد دارا میزان درآمد بیش از ۷۰۰۰۰۰ تومان می باشند.

ب- یافته های مربوط به درصد اعتماد متقابل شخصی پاسخگویان

اعتماد نسبت به خانواده و همسر بسیار بالاست (۹۰.۲۵٪ والدین و ۸۹.۳۴٪ همسر) اعتماد نسبت به خویشاوندان، نزدیکان ،آشنایان ، دوستان بالا می باشد.(۴۷.۵٪) اعتماد نسبت به هم وطن در حد متوسط می باشد. (۲۵.۴۶٪) اعتماد نسبت به هم محله ای ها و شهروندان پایین می باشد.(۱۲.۱۸٪)

اعتماد نسبت به بیگانگان بسیار پایین می باشد. (۱۲.۶٪)

یافته های مرتبط با شاخص های اعتماد متقابل بین شخصی (تعهد و امانت ، همکاری ، صمیمیت، رازگویی و ریسک پذیری و ...) بیانگر آن می باشند که این نوع اعتماد در رابطه با اقوام درجه یک و همسر و خویشان بالا می باشد و نسبت به هم محلی ها و هم شهریها و بیگانگان پایین می باشد.

ب- یافته های آمار استنباطی

جدول ش ۲: رگرسیون چند متغیره

ضریب همبستگی r	ضریب تعیین - R	ضریب استاندارد R ²	آماره فیشر f	سطح معناداری sig
۰/۹۰۲	۰/۹۳۶	۰/۹۳۰	۱۴۳/۸۶۴	۰/۰۰۰

ضریب همبستگی بین عوامل تبیین کننده اعتماد متقابل شخصی خانواده دبیران بسیار بالا و قوی می باشد. و در سطح اطمینان ۹۹٪ معنادار می باشد. از روی میزان تغییر در مولفه های اعتماد می توان روند تغییر در میزان اعتماد متقابل شخصی دبیران را پیش بینی کرد (۰/۹۰۲ = r و Sig= ۰/۰۰۰). همانطور که ملاحظه می گردد ۹۳٪ تغییرات مربوط به اعتماد متقابل شخصی در خانواده های دبیران از طریق عوامل تعهد و امانت ، همکاری ، صمیمیت ، رازگویی و ریسک پذیری می باشد و به ادای یک واحد تغییر در عوامل فوق ، ۹۳ درصد در اعتماد متقابل شخصی آنها تغییر به وجود می آید (R²= ۰/۹۳۰).

جدول ش ۳: ضریب همبستگی و سطح معناداری بین جنسیت،

درآمد و زادگاه پاسخگویان با اعتماد آنها

متغیر	ضریب همبستگی	سطح معناداری
جنسیت	$\Phi = 97 / 4$	0/000
درآمد	$R = 3 / 5 -$	0 / 458
زادگاه	$V = 65 / 5$	0 / 000

همان طور که ملاحظه می شود تاثیر متغیرهای جنسیت و زادگاه بر اعتماد در سطح اطمینان ۹۹٪ معنا دار بوده و ضریب همبستگی نیز قوی می باشد ($\text{sig} = 0/000$). یافته های پژوهشی تایلور نیز یافته های فوق را تایید می کند. اما متغیرهای درآمد معنا دار نمی باشد. ($\text{sig} = 0 / 458$)

نتیجه گیری و بحث

رتبه ی اعتماد متقابل شخصی دبیران شهر همدان نسبت به اقوام درجه یک ، درجه دو و هم محلی ها و هم شهریها را می توان در جدول شماره ۴ به شرح زیر بیان کرد ؛

جدول ش ۴: رتبه بندی درصد اعتماد در خانواده

رتبه	درصد	گویه
۱	۹۰.۲۵٪	اعتماد به والدین
۲	۸۹.۳۴٪	اعتماد به همسر
۳	۴۷.۵٪	خویشاوندان، آشنایان، دوستان
۴	۲۵.۴۶٪	هم وطنی ها
۵	۱۲.۱۸٪	هم محله ای ها و شهروندان
۶	۱۲.۶٪	بیگانگان

همانطور که ملاحظه می شود اعتماد به والدین و همسر با ۹۰/۲۵ درصد در رتبه اول و اعتماد به هم محله ایها و هم شهریها ۱۲/۱۸ درصد با تفاوت اندک در رتبه آخر و هم وزن با اعتماد به بیگانگان (۱۲/۶) قرار می گیرد.

یافته های تایلور و چلپی نیز یافته های پژوهشی حاضر را تایید می کنند. بر اساس نظریه دورکیم و تونیس خانواده یک جامعه مکانیکی و گماینشافتی است. در این جامعه نوع روابط بر اساس روابط چهره به چهره بوده و صمیمیت و همکاری در آن حاکمیت دارد. افراد به یکدیگر اعتماد دارند و مهمترین مکانی که قابلیت راز گویی را دارد، خانواده می باشد. اما در خارج از

خانواده نوع روابط از حالت غیر رسمی ، خارج شده و به دلیل ملاحظات خاص و شرایط حاکم بر روابط ، افراد نمی توانند به دیگرانی که نمی شناسند ، اعتماد کنند. در ایران در بعد از انقلاب، سطح آگاهی و سواد و نسبت شهرنشینی افزایش یافته است . از پیامدهای این روند، بر اساس نظریه گیدنز ، جایگزین شدن نمادها و تخصصها و کارشناسی ها به جای روابط چهره به چهره می باشد و روابط انسانی و دوستانه را در چمبره خود گرفته است و به همین دلیل است که اعتماد فردی کم رنگ می شود و بیگانگان گرچه دشمن تلقی نمی شوند اما دوست هم تلقی نمی شوند. به دلیل شرایط خاص گذار به صنعتی شدن و حضور گسترده آحاد جامعه در سازمانها و مکانهای خارج از خانواده ، روابط روز به روز کم شده قابلیت اعتماد فردی را می کاهد. در این پژوهش نیز روابط بین افراد خانواده و فامیل درجه یک بالاست اما اعتماد در سطح غریبه ها و بیگانگان کاهش یافته است. کم اعتمادی به هم محلی ها و همشهری ها نیز جای تعمق و تامل دارد. از عناصری اساسی سرمایه اجتماعی ، اعتماد است که با تکرر روابط ، شناخت افراد از یکدیگر افزایش یافته و با فراهم شدن بستر شناخت ، اعتماد بین افراد افزایش می یابد.

پیشنهادهای کاربردی

- تلاش در جهت حفظ و پایداری اعتماد در خانواده ها با برگزاری کارگاههای آموزشی با موضوع « راههای شناخت هم محلی ها و هم شهری ها» توسط اساتید برجسته دانشگاهی
- در آموزش و پرورش از طریق برگزاری جلسات و کارگاههای آموزشی در جهت افزایش اعتماد دبیران ، می تواند سرمایه اجتماعی را در کادر آموزشی افزایش داد. این امر موجب تقویت شوق و انگیزه به کار شده ، کارایی و راندمان آموزش را افزایش می هد.

- توجه به رفع موانع اصلی در افزایش اعتماد نسبت به هم محلی ها و هم شهری ها از طریق برگزاری گرد همایی ها و جشنواره های عاطفی و عمومی.

- تقویت شوراهای محلی و شورای شهر. مکانیزم اجرایی آن به این طریق باشد که در هر محله ای ، شوراهای محلی هر ماه یکبار برای زنان خانواده ها و یکبار برای مردان خانواده ها ، هم اندیشی برگزار کنند و در این هم اندیشی ها هم فعالیت های مثبت و هم چالشهایی که محله با آنها مواجه است را مورد بحث و نقد قرار دهند. در این هم اندیشی ها ، از کمک های مالی در جلسات ابتدایی سخن به میان نیاید و در ضمن از افراد فعال و خیر نیز تقدیر شود. این برنامه ها ، روابط چهره به چهره را افزایش می دهد و با افزایش روابط ، شبکه نقشها گسترش یافته، سرمایه اجتماعی وافر گشته و افراد نسبت به یکدیگر احساس تعهد و مسئولیت می کنند و بستر مناسب همکاری و همیاری و در نهایت ، افزایش اعتماد متقابل شخصی فراهم می گردد.

- برنامه فوق نیز هر سه ماه یکبار از طریق شوراهای شهر برگزار گردد تا اعتماد هم شهری ها نیز افزایش یابد.

- تامین امکانات رفاهی- اقتصادی در کل شهر و اتخاذ تدابیری برای توزیع عادلانه سرمایه فرهنگی - اجتماعی و اقتصادی در سطح شهر ، مانند دایر کردن کتابخانه محلی از عوامل افزایش اعتماد مردم نسبت به همشهریها خواهد شد.

تلاش در برقراری امنیت اجتماعی و ایجاد فضای فکری دموکراتیک در جهت افزایش اعتماد و کاهش فاصله اجتماعی بین شهروندان .

پیشنهادات علمی

انجام پژوهش با همین عنوان در سطح کشور و کشورهای دیگر با روش مقایسه ای و تطبیقی ، نتایج ارزنده ای خواهد داشت و راهکارهای مناسبی را فراروی پژوهشگران قرار می دهد . بنابراین پیشنهاد می گردد موضوع در سطح ملی و فراملی انجام گیرد .

پایان نامه های دانشجویی و طرح های پژوهشی به سمت راههای اعتماد سازی در جامعه ، هدایت شود.

منابع

- ابراهامان، برواند (۱۳۷۶). «مقالاتی در جامعه‌شناسی سیاسی ایران» تهران: چاپ اول، نشر شیراز.
- آرون، ریمون (۱۳۶۴). «مراحل اساسی اندیشه در جامعه‌شناسی» تهران: ترجمه باقر پرهام، چاپ دوم، انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی
- الوانی، سید مهدی. سید نقوی، میرعلی. (۱۳۸۱). " سرمایه اجتماعی : مفاهیم و نظریه‌ها". فصلنامه مطالعات مدیریت . شماره ۳۳ و ۳۴ بهار و تابستان .
- امیرکافی، مهدی (۱۳۷۵-۱۳۷۴). «اعتماد اجتماعی و عوامل موثر بر آن» کارشناسی ارشد رشته پژوهشگری علوم اجتماعی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.
- بیکر. ترزال (۱۳۸۶) « نحوه انجام تحقیقات اجتماعی» ترجمه : هوشنگ نایینی، چاپ اول، تهران: نشر نی
- تنهایی. ا.ح. (۱۳۸۲). «جامعه‌شناسی نظری- مبانی، اصول و مفاهیم- مطالعه ای در باب جامعه‌شناسی معرفت علم جامعه‌شناختی» چاپ اول، تهران: انتشارات بهمن برنا.
- چلبی، مسعود (۱۳۷۵). «جامعه‌شناسی نظم، تهران: نشر نی .
- ریتزر، جورج (۱۳۷۷). « نظریه‌های جامعه‌شناسی در دوران معاصر، محسن ثلاثی، تهران: انتشارات علمی.
- دورکیم، امیل (۱۳۶۹). « در باره ی تقسیم کار» ترجمه ی باقر پرهام، تهران: کتاب سرای بابل

ذایتلین، ایروینگ ام و دیگران (۱۳۷۳). « آینده بنیان گذاران جامعه شناسی » ترجمه غلام عباس توسلی ، تهران: چاپ اول ، نشر قومس.

ساروخانی، باقر (۱۳۸۱) « روشهای تحقیق در علوم اجتماعی ” جلد دوم ، چاپ سوم ، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

ساروخانی ، باقر (۱۳۸۲). « روشهای تحقیق در علوم اجتماعی – روشهای کمی : فنون و ابزار پیشرفته ی پژوهش ” جلد سوم ، چاپ اول ، تهران: نشر دیدار

ساروخانی (۱۳۷۰) « جامعه شناسی خانواده ” چاپ سوم ، تهران: سروش

ساروخانی، باقر(۱۳۸۰). «در آمدی بر دایره المعارف علوم اجتماعی ، جلد اول ، چاپ سوم ، تهران: کیهان.

ساروخانی، باقر(۱۳۸۰). « در آمدی بر دایره المعارف علوم اجتماعی ، جلد دوم ، چاپ سوم ، تهران: کیهان.

شارع پور، محمود. (۱۳۸۳). " ابعاد و کارکردهای سرمایه اجتماعی و پیامدهای حاصل از فرسایش آن ". از: کتاب بررسی مسائل اجتماعی ایران، چاپ اول. انجمن جامعه شناسی ایران. تهران. نشر آگه.

شیخاوندی ، داور (۱۳۸۴). « تجدد جرم زا مشکل ایران است » گفتگوی با روزنامه سرمایه در رابطه با بررسی خشونت، ۸۴/۱۲/۷ شماره ۱۳۵

شیخاوندی ، داور(۱۳۸۴). «جامعه شناسی انحرافات و مسائل جامعه‌ی ایران ” تهران: نشر قطره.

قاضی طباطبایی، محمود(۱۳۷۷). « روشهای لیزرل و ساختار آنها» نشریه دانشکده ی ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه تبریز: شماره مسلسل، ۱۶۹.

کلمن، جیمز (۱۳۷۷). « بنیادهای نظریه اجتماعی » ترجمه منوچهر صبوری، تهران : نشر نی

کوزر، لوئیس. آ (۱۳۸۲). « بزرگان اندیشه جامعه شناسی » ترجمه محسن ثلاثی، تهران : انتشارات علمی.

گلشن فومنی، محمد رسول (۱۳۸۲). « جامعه شناسی سازمانها و توان سازمانی » چاپ دوم، تهران: نشر دوران.

گیدنز، آنتونی (۱۳۷۸). «جامعه شناسی » ترجمه، منوچهر صنوبری، تهران : چاپ پنجم، انتشارات نی .

گیدنز، آنتونی (۱۳۸۰). « پیامد های مدرنیت » ترجمه، محسن ثلاثی، تهران: چاپ دوم، انتشارات مرکز .

گیدنز، آنتونی (۱۳۸۳). « چکیده آثار آنتونی گیدنز » چاپ اول، ویرایستار، فیلیپ کسل، ترجمه: حسن چاوشیان، تهران : ققنوس.

گیدنز، آنتونی (۱۳۸۳) « تجدد و تشخص - جامعه و هویت شخصی در عصر جدید » ترجمه، ناصر موفقیان، تهران: چاپ سوم، نشر نی .

لارسن، کالوین جی (۱۳۷۷) « نظریه های جامعه شناسی محض و کاربردی » ترجمه ی غلامعباس توسلی و رضا فاضل، تهران : چاپ اول، سمت.

محمدی، محمد علی. (۱۳۸۴). " سرمایه اجتماعی و سنجش آن " چاپ اول، تهران. دانشگاه علوم بهزیستی و توان بخشی.

ممتاز ، فریده (۱۳۷۶). « جزوه نظریه های جامعه شناسی (کارشناسی) » تهران: دانشگاه شهید بهشتی.

عباسزاده، محمد (۱۳۸۲). « بررسی عوامل موثر بر اعتماد اجتماعی دانشجویان دوره کارشناسی ارشد و دکتری دانشگاه تبریز » دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه

کمالی ، افسانه (۱۳۸۲). « مطالعه تطبیقی اعتماد اجتماعی در دو حوزه فرهنگ و سیاسی (با تاکید بر سازمانهای تخصصی) » پایان نامه

برای اخذ دکتری ، استاد راهنما ، آزاد ارمکی . دانشگاه تهران ، دانشکده علوم اجتماعی ،

. ۱۳۸۲-۱۳۸۳